

CZEŚĆ I

KOMUNIKACJA A GOSPODAROWANIE INFORMACJAMI I WIEDZĄ W PROCESIE DYDAKTYCZNYM

Beata Oelszlaeger

Gospodarowanie informacjami i wiedzą – wyjaśnienia terminologiczne
w perspektywie praktyki edukacyjnej

Małgorzata Zalewska-Bujak

Wybrane aspekty komunikacji nauczyciel – uczeń w społeczeństwie informacyjnym

Daniel Wiśniewski

Komunikacja w szkole nauczyciel – uczeń

Жанна Прохорова

Механизм развития коммуникативных способностей студентов в процессе
обучения иностранному языку

Вероника Ростовцева, Дина Бакало, Николай Качалов

Межкультурная коммуникация в контексте языковой подготовки в
современном техническом университете

Beata Oelszlaeger

GOSPODAROWANIE INFORMACJAMI I WIEDZĄ – WYJAŚNIENIA TERMINOLOGICZNE W PERSPEKTYWIE PRAKTYKI EDUKACYJNEJ

Uwagi wstępne

W procesie edukacyjnym coraz większego znaczenia nabiera zarówno rola informacji, jak i rola ich analizy.¹ Leżą one u podstaw każdej czynności nauczyciela, kierującego tym procesem. Są środkami zamierzonego wpływu nauczyciela na działania uczniów, ich wiedzę i umiejętności. Leżą u podstaw czynności kierowniczych nauczyciela, a zatem, jak stwierdza Jan Poplucz - „(...) wywołują i kierują aktywnością uczniów. Istotną sprawą jest więc zarówno przekazywanie informacji uczniom, dbałość o ich właściwy odbiór i przetworzenie, jak i pobieranie przez nauczyciela informacji od uczniów w trakcie i po wykonaniu przez nich poleconych im zadań”.² Tak więc informacje możemy traktować nie tylko, jako składniki wiedzy, ale i jej nośniki. I to w obie strony – uczniów i nauczyciela. W stronę uczniów, kiedy nauczyciel udzielając informacji w zakresie podejmowanych przez siebie czynności (np. kontrolnych, motywujących i innych) przekazuje im jednocześnie informacje o uczeniu się oraz o poznawanych treściach programowych. W stronę nauczyciela, kiedy uczniowie samorzutnie wypowiadają się w toku zajęć edukacyjnych, na przykład zadając pytania lub stwierdzając jakiś stan rzeczy. U nauczyciela narasta wtedy wiedza o stanie wiedzy uczniów oraz o ich uczeniu się. Wzajemne przekazywanie sobie informacji przez nauczyciela i uczniów to przejaw świadczonych sobie usług informacyjnych, które, jak twierdzi Wojciech Kojs, stanowią w konsekwencji o tym, kto jest przedmiotem, a kto podmiotem edukacji.³

Zaczątki gospodarowania wiedzą są widoczne u dzieci od najwcześniejszych lat życia. Ich naturalny pęd do poznawania świata przejawia się między innymi w wypowiedziach werbalnych – kiedy wyrażają wątpliwość (niepewność) oraz sądy i przekonania (pewność). Wyrażają je zatem najczęściej w pytaniach i stwierdzeniach, które można uznać jako drogi uzyskania wiedzy, a także elementy jej opanowywania.⁴

Jak zauważa Hans-G.Gadamer, powołując się na Arystotelesa – w pamięci człowieka rozwija się każdy rodzaj wiedzy i wszystkie treści, co jest rezultatem napiętrzących się postrzeżeń i powstających na ich bazie doświadczeń.⁵ Podstawą każdego rodzaju wiedzy są więc informacje, które ją wzbogacają lub zubożają, co – jak z kolei zauważa Wojciech Patryas - „(...) powoduje, że wyprowadzane są z niej inne już in-

---

¹ J.Poplucz (1978) Organizacja czynności nauczycielskich. Zastosowanie teorii czynności i prakseologii do pedagogiki. Warszawa: WSiP, s.182.

² Ibidem.

³ W.Kojs (1995) O podmiocie i przedmiocie edukacji. W: R.Mrózek (red.) Kultura, język, edukacja, t. 1. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s.30.

⁴ J.Rutkowiak (1992) O dialogu edukacyjnym. Rusztowanie kategorialne. W: J.Rutkowiak (red.) Pytanie-dialog-wychowanie. Warszawa: PWN, s.229.

⁵ H.-G.Gadamer (2003) Granice języka. W: Wybór i oprac. P.Dehnel, B.Sierocka. Język i rozumienie. Warszawa: Fundacja Aletheia, s.30 (za: Arystoteles: *Analitiki wtórne* II19, 100a).

formacje. A tym samym inne czynności wykonuje tą zmodyfikowaną wiedzą podmiot.”⁶

U podstaw każdej wiedzy wyróżnia się pojęcia treściowe i formalne. Tomasz Maruszewski wyróżnia cztery podstawowe rodzaje pojęć – modele świata, modele samego siebie, wizje świata i wizje samego siebie.⁷ Każdy z tych rodzajów pojęć ma charakter hierarchiczny. Pojęcia, które odnoszą się do świata, powstają w wyniku spontanicznej aktywności poznawczej jednostki, w wyniku refleksji nad światem oraz „(...) w wyniku specyficznego treningu, którego celem jest przekazanie informacji w postaci gotowych struktur hierarchicznych.”⁸ Pojęcia dotyczące samego siebie – modeli i wizji, obejmują hierarchiczne pojęcie „ja” realnego i idealnego.

W tym miejscu warto przywołać ten rodzaj wiedzy, która, jako wiedza o działaniach świadomych, jest – jak twierdzi Kojs – „(...) propozycją wiedzy do zastosowania przez każdego zgłębiającego go ucznia, a jednocześnie propozycją do poznawania jej przez działanie i w działaniu.”⁹

Informacje

Informacja, czyli inaczej – wiadomość, wskazówka, pouczenie¹⁰, jest przyjmowana przez człowieka – uczący się (poznający) podmiot, dzięki określonym strukturalnym poznawczym. Informacją jest także „każdy czynnik, dzięki któremu ludzie lub urządzenia automatyczne mogą bardziej sprawnie, celowo działać”.¹¹

To ogólne ujęcie, możemy uzupełnić o definicję, w której autor, Grzegorz Lissowski, zwraca uwagę na łacińskie pochodzenie informacji (*informatio*), co oznaczało – wyobrażenie, wyjaśnienie, zawiadomienie. Autor prezentuje jednak także inny sposób rozumienia informacji, łącząc ją z jej nośnikiem.¹² Stwierdza, że informacja nie przysługuje nośnikowi w sposób absolutny, gdyż ten sam sygnał, może dostarczać różnych informacji, w zależności od okoliczności.¹³ Dokonuje charakterystyki trzech koncepcji informacyjnych: syntaktycznej, semantycznej i pragmatycznej. W przypadku dwóch pierwszych twierdzi, że „(miary informacji – B.O.) zależą jedynie od prawdopodobieństw dostarczenia sygnału, a nie od ewentualnych zastosowań informacji”.¹⁴ Odnosząc się do koncepcji pragmatycznej twierdzi, że na jej gruncie wartościowanie informacji jest zrelatywizowane do przydatności informacji i dla realizowanego przez odbiorcę celu”.¹⁵ Właśnie ten wątek – pragmatycznej koncepcji informacji, wiążącej się

⁶ W.Patryas (1987) Uznawanie zdań. Warszawa-Poznań: PWN, s.242.

⁷ T.Maruszewski(1983) Analiza procesów poznawczych jednostki w świetle idealizacyjnej teorii nauki. Poznań: Wydawnictwo UAM, s.92-93.

⁸ Ibidem, s.93.

⁹ W. Kojs (2004) O potrzebie, pożytkach i niektórych warunkach edukacji prakseologicznej. W: K.Denek, T.Koszczyk, M.Lewandowski. (red.) Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, s. 164.

¹⁰H.Szkiłdź, S.Bik, B.Pakosz, C.Szkiłdź. (1984) red. Słownik języka polskiego, t. 1. Warszawa: PWN, s.788.

¹¹ Ibidem.

¹² G.Lissowski (2002) hasło: informacja. W: Wielka encyklopedia PWN, t. 12. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, Iglesias – Joanna d’Arc, s. 126.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

z teorią decyzji, ze odniesienie do praktyki edukacyjnej, wymaga dalszego rozwinięcia.

Okazuje się bowiem, że – zdaniem cytowanego autora – „(...) przez informację rozumie się rozstrzygnięcie pytania na temat zbioru stanów rzeczy, od których zależą konsekwencje podjętych działań. Przez „rozstrzygnięcie pytania” rozumie się „fakt uzyskania na nie odpowiedzi”, nie zaś wszelką możliwą konkretną odpowiedź na to pytanie. Rozstrzygnięcie pytania jest więc utożsamiane z samym pytaniem, które jest logicznie tożsame ze zbiorem możliwych na nie odpowiedzi”.¹⁶ Istotne jest także w tym miejscu wskazanie na fakt założenia, że w pragmatycznej koncepcji informacji, uzyskana informacja jest prawdziwa. „Można jednak oceniać także wartość informacji zawodnej, opisując relację między informacją uzyskaną a prawdziwą w analogiczny sposób, jak między odpowiedzią na pytanie a stanem rzeczy”.¹⁷ Trzeba przyznać, że w edukacji dość często mamy do czynienia z pozornymi odpowiedziami nauczyciela na pytania uczniów. Samo udzielenie odpowiedzi (jeśli w ogóle ma miejsce) niekoniecznie stanowi dla uczniów prawdziwą, rzetelną informację, wzbogacającą jego wiedzę.

Jak twierdzi Zdzisław Cackowski, informacja zmienia prawdopodobieństwo zdarzenia, jest reduktorem niejednoznaczności.¹⁸ Zawsze kosztuje, gdyż jest związana z użyciem energii.¹⁹ Autor, definiując informację, pisze o jej trójczłonowej, dynamicznej relacji. Jej członami są: P - podmiot informacji (będący jednocześnie podmiotem działania); a - przedmiot informacji (źródło mocnego oddziaływania na podmiot, wywołującego u niego odruch bezwarunkowy); b - czynnik oddziaływania na podmiot o charakterze obojętnym (nie wywołujący bezwarunkowych reakcji ze strony podmiotu, jednak w pewnych okolicznościach, mogący się stać nośnikiem informacji).²⁰ Jak twierdzi Cackowski – nośnikiem niczego – „Wszak informacja to nie jest coś, to nie jest materia ani energia, to tylko/aż (!) pewien regulacyjny efekt oddziaływania ze strony czynnika b na P, taki efekt, który organizuje zachowanie się P wobec a (...), czyli czynnik zmniejszający przypadkowość zachowania się P (podmiotu) wobec a (przedmiotu).”²¹

Informacje mają różny charakter. Zajmuje się nimi między innymi biologia, genetyka i psychologia (np. behawioralna, poznawcza), pedagogika (w tym – dydaktyka wraz z metodykami przedmiotów nauczania), matematyka (wraz z teorią informacji i cybernetyką), ekonomia. Stanowią pewnego rodzaju czynniki, składniki wiedzy o tym, jakie coś jest i jak coś działa. Są kodowane, przechowywane i przekazywane, czyli wykorzystywane w praktyce. Zdaniem Wiesława Andrukowicza służą przystosowaniu człowieka do świata, jak i świata do człowieka. Takie zachowanie człowieka jest możliwe dzięki dwojakiego rodzaju informacjom – ekstraspekcyjnym (przycho-

---

¹⁶ Ibidem, s.127.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Z.Cackowski (2003) hasło: informacja. W: T.Pilch (red.) Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, t. 2. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, s.307.

¹⁹ Ibidem, s.308.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

dzącym z zewnątrz organizmu) i introspekcyjnym (dotyczącym „zjawisk oraz procesów wewnętrznych, odbywających się w obrębie organizmu”).²²

Rodzaj przekazywanych i odbieranych informacji zależy od wielu czynników. Biorąc (w dalszym ciągu) pod uwagę miejsce występowania (tym razem – w znaczeniu – dziedzina nauki), możemy wyróżnić informację fizyczną, biologiczną i społeczną²³, a także na przykład – naukową, techniczną i ekonomiczną.²⁴ Ze względu na postać nośnika informacji (sygnału), można wskazać informację ciągłą (analogową) i ziarnistą (dyskretną, a wśród nich - binarną).²⁵ Informacje ciągłe podają dowolne wiadomości z ciągłego ich zbioru (np. wskazania termometru sieciowego); ziarniste – jedno spośród skończonej liczby wiadomości (np. źródło podające litery); binarne – jedną z dwóch możliwych wiadomości. W cybernetyce wyróżnia się poza tym informację podstawową (nuklearną), kontrolną i sterowniczą.²⁶ Są one warunkiem istnienia i działania układu cybernetycznego. Zatem można mówić o swoistych funkcjach informacji, w tym kontrolnej i sterowniczej, inaczej – regulacyjnej.

Ze względu na jakość informacji docierającej do receptorów wyróżnia się informację optyczną, akustyczną, zmysłową, abstrakcyjną i cybernetyczną.²⁷ To kryterium podziału i klasyfikacja informacji odnosi się zatem do komunikowania się (informowania) między ludźmi oraz do myślenia człowieka (przetwarzania informacji).

Bazą dla procesów komunikacji i myślenia są procesy spostrzegania, związane z aktywnym odbiorem informacji przez człowieka – jednostkę aktywną, wypracowującą swój własny sposób widzenia świata.²⁸ Spostrzeganie to może być ukierunkowane na obiekty i stany zewnętrzne oraz na stany wewnętrzne. Tak więc i informacje gromadzone tą drogą przez człowieka, mogą być zewnętrzne i wewnętrzne. Jak podkreślają zwolennicy podejścia informacyjnego do spostrzegania (w przeciwieństwie do zwolenników podejścia ekologicznego), istotną sprawą w procesie poznawania jest wnioskowanie o rzeczywistości na podstawie już posiadanej wiedzy. Na skutek magazynowania, przetwarzania i aktualizowania informacji, zarówno w otoczeniu, jak i z pamięci operacyjnej i trwałej, w podmiocie powstają określone struktury poznawcze takie, jak przekonania, oczekiwania, oceny, wartości.²⁹

Struktury poznawcze spełniają ważną funkcję w procesie uczenia się, w stymulowaniu aktywności ucznia. Umożliwiają formułowanie adekwatnych oczekiwań (co może się zdarzyć po podjęciu działania), ułatwiają ocenę wartości zdarzeń, wpływają na formułowanie własnych programów działania jednostki.³⁰

²² W.Andrukowicz (2004) Edukacja integralna. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, s.35.

²³ B.Roślański (1986) Podstawy wiedzy o języku polskim dla pedagogów i logopedów szkolnych. Gdańsk: Uniwersytet Gdański, s.14;

²⁴ Ibidem, s.15.

²⁵ Ibidem.

²⁶ B.Roślański (1986) Podstawy wiedzy o języku polskim dla pedagogów i logopedów szkolnych. Gdańsk: Uniwersytet Gdański, s.14 oraz G.Lissowski: hasło: informacja. W: *Wielka encyklopedia PWN*, t. 12...., s.129.

²⁷ Ibidem.

²⁸ A.Falkowski, E.Ścigała, T.Maruszewski (1997) Procesy spostrzegania. W: M.Materska, T.Tyszka (red.) Psychologia i poznanie. Warszawa : PWN,s.200.

²⁹ Ibidem, s.200-201.

³⁰ R.Więckowski (1993) Źródła aktywności edukacyjnej dziecka (cz.II) „Życie Szkoły” 7, s.388.